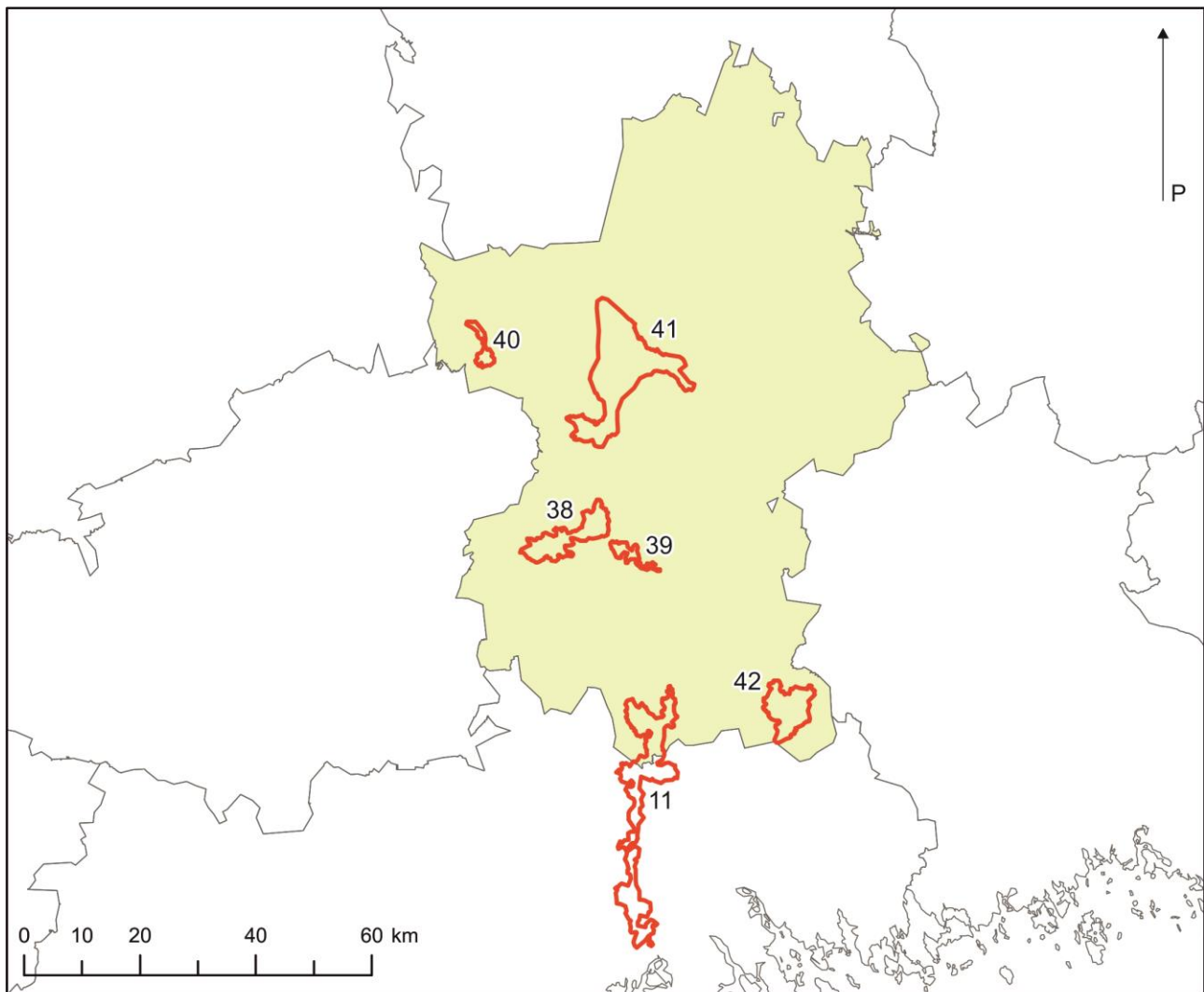

PÄIJÄT-HÄME

Valtakunnallisesti arvokkaat maisema-alueet (MAPIO-työryhmän ehdotus) © SYKE
Maakunnat – Lähde: Maanmittauslaitos

- 11. Porvoonjokilaakson viljelymaisema
- 38. Hollolan kulttuurimaisemat
- 39. Tiirismaan maisemat
- 40. Auttoisten ja Vesijaon kulttuurimaisemat
- 41. Etelä-Päijänteen kulttuuri- ja harjusaarimaisemat
- 42. Artjärven viljelymaisema

Kuva: Mari Jaakonaho

11. Porvoonjokilaakson viljelymaisema

Porvoonjokilaakso on historiallisesti ja maisemallisesti rikas kokonaisuus, jossa näkyvät uusmaalaisen viljelymaiseman olennaiset piirteet sekä monet ajalliset kerrostumat. Alue on valtakunnallisesti arvokas maisema-alue (Porvoonjokilaakso, 1995), johon lisätään inventoinnin perusteella Pikkujoen laakson eteläosat.

Maakunta	Uusimaa, Päijät-Häme
Kunta	Askola, Orimattila, Porvoo, Pukkila
Maisemamaakunta	Eteläinen rantamaa
Maisemaseutu	Eteläinen viljelyseutu
Pinta-ala	14 645 ha, josta kosteikkoja ja avointa suota: 115 ha maatalousalueita: 8 253 ha metsiä sekä avoimia kankaita ja kalliomaita: 4 287 ha rakennettuja alueita: 1 232 ha vesialueita: 758 ha

Luonnonpiirteet

Porvoonjoki virtaa kumpuilevassa ja intensiivisesti viljellyssä savilaaksossa, joka vaihtuu paikoitellen karuiksi moreeni- ja kalliomaastoiksi. Maisema-alueen kallioperä kuuluu svekokarjalaisen vuorijonon syvälle kuluneeseen juuriosaan. Sille ovat tyypillisiä suuret, lähinnä graniiteista muodostuneet syväkivimassat sekä kivilajien runsaus. Graniitin ohella alueen yleisimpiä kivilajeja ovat granodioriitti ja gabro. Kallioalueet erottuvat maisemassa korkeina jyrkänteinä sekä laajoina metsäselänteinä, joita erottavia murreksia Porvoonjoki ja sen merkittävin sivu-uoma, Pikkujoki, seuraavat.

Alue on ollut jääkautta seuranneen Anculysjärven lahti ja sieltä löytyy lukuisia jääkauden merkkejä. Porvoonjokea myötäilee harjujakso, jonka liepeillä maaperässä on hiekkaa ja hienompaa hietaa. Laaksoa reunustavien rinteiden lakialueilla on kalliopaljastumia. Alueella on useita hiidenkirnuja, joista kuuluisimmat sijaitsevat yli 20 kirkun esiintymässä Askolassa. Maaperältään jokilaakso on ensisijaisesti savikkoa, mutta reunaselänteillä ja mäkien rinteillä maaperä on moreenia. Eloperäisiä maa-aineksia esiintyy alueella hyvin vähän.

Porvoonjoki harvoin sivu-uomineen muodostaa alueen vesistöjärjestelmän rungon. Joki saa alkunsa Ensimmäisen Salpausselän etelärinteiden lähteistä ja virtaa maltillisesti säännöstellynä Suomenlahteen. Sameavetisen joen virtaama on varsin hidas ja virtaamavaihtelut pieniä. Porvoonjoessa on neljä suurta koskijaksoa, jotka sijaitsevat Orimattilassa, Pukkilassa, Askolassa ja Porvoossa. Lähes kaikki joen kosket on padottu. Maisema-alueen pohjoisosissa on kaksi huomattavaa järveä, laajojen rantapeltojen ympäröimät Mallusjärvi ja Kanteleenjärvi. Luhtarantainen Kanteleenjärvi on linnustollisesti merkittävä.

Porvoonjokilaakson metsät ovat tyypillisesti tuoreita kuusivaltaisia sekametsiä, jotka vuorottelevat maisemassa pienten lehtimetsien sekä kallioalueiden mäntymetsien kanssa. Alueen pitkän viljelyhistorian ja intensiivisen maankäytön takia lehtoja ja reheviä kasvillisuusalueita on jäänyt vain jyrkkärinteisten koskien rannoille ja muille raivauskelvottomille paikoille. Joen ja rannan välinen niittyöyräs on usein hyvin kapea, ja ruovikkoista rantaa on vain paikoin alavammilla alueilla. Jokiranta on paikoin pusikoitunut. Porvoon linnamäki on geomorfologisesti ja kulttuurihistoriallisesti huomattava sorakumpare, jolla on arvokkaita niitty- ja ketoalueita.

Kulttuuripiirteet

Porvoonjoki on ikivanha kulkureitti Hämeen ja rannikon välillä. Porvoon ja Pukkilan väliltä tunnetaan 170 kivikautista asuinpaikkaa, jotka ovat sijainneet muutaman kymmenen kilometrin nauhana silloisen merenrannan, kulkureittien, kalavesien ja riistametsien äärellä. Erityisen runsaasti muinaisjäännöksiä on Askolan kunnassa, jonka mukaan asutuskeskittymä on nimetty Askolan kulttuuriksi. Maisema-alueelta tunnetaan myös pronssikautisia hautoja ja muita muinaisjäännöksiä. Porvoonjoen suulla, Porvoon linnavuorella on sijainnut 1100- ja 1200-lukujen vaihteessa tanskalainen linnoitusvarustus vartioimassa strategisesti arvokasta jokireittiä.

Jokilaakson kylien kehittymistä ovat ohjanneet maatalous ja teollisuus. Alueen asutus on ryhmittynyt perinteisesti tiheiksi ryhmäkyliksi, joista suurin osa on hajonnut iso- ja uusjakojen myötä. Ryhmäkylärakenne hahmottuu kuitenkin edelleen esimerkiksi Porvoon keskustan pohjoispuolella Saksalassa, jossa on säilynyt paljon vanhaa rakennuskantaa. Kylien ohella jokilaakson asutusmaisemalle ovat tyypillisiä yksittäiset, suurrehkot maatilat moreenikumpareiden rinteillä tai metsän laidassa. Jokilaaksossa on runsaasti vanhaa rakennuskantaa, joka periytyy enimmäkseen 1800-luvulta. Oman kerrostumansa asutusmaisemaan tuovat sodanjälkeiset asutustilat, joita on esimerkiksi Suomenkylän tuntumassa Karjalaiskylässä.

Jokilaakson eteläosissa on runsaasti kartanokulttuurin jälkiä. Porvoon pohjoispuolella sijaitseva Kiialan kartano on edelleen suuri ja aktiivisesti maatalouteen suuntautunut tila, joka on ollut rälssitilana ja asumakartanona jo 1300-luvulla. Kiiala ja sen pohjoispuolella Porvoonjoen ja Pikkujoen haarassa sijaitseva Stömsbergin kartano ovat valtakunnallisesti merkittäviä rakennettuja kulttuuriympäristöjä yhdessä niiden itäpuolisen Suomenkylän kanssa. Myös Orimattilassa sijaitseva Mallusniemen kartano on rakennusperinnöltään arvokas kartanokokonaisuus. 1600-luvulla säteriksi perustetun kartanon päärakennuksen vanhimmat osat on rakennettu 1700-luvulla. Jokilaakson kartanokeskuksia ympäröivät laajat peltoalat, joita halkovat edustavat puukujanteet.

Alueen teollinen historia on parhaiten edustettuna Askolan kyläkeskuksessa, Vakkolan kylässä, jossa sijaitsee edelleen toimiva saha. Vakkola on yhtenäinen ja tiivis kylä, jota on asuttu 1300-luvulta saakka. Kylää

halkovassa koskessa on ollut myllytoimintaa jo keskiajalla, ja kylän saha on perustettu vuonna 1904. Sahan yhteydessä on sähkölaitos. Askolan monipuolista maatalous- ja teollisuusmaisemaa täydentää kylän liikekeskus, jossa on suomalaista kirkonkylärakentamista hyvin kuvastavia 1900-luvun liikerakennuksia sekä korkea viljasiilo. Myös Orimattilan kirkonkylän eteläpuolella sijaitseva Tönnönkoski kuvastaa hyvin Porvoonjokilaakson myllyperinnettä. Tönnönkosken myllymiljööseen kuuluu Suomen vanhin, vuonna 1911 rakennettu betonikaarisilta. Vanhoja myllyjen sekä teollisuus- ja voimalaitosten rakenteita löytyy muualtakin jokivarresta. Alueella on myös runsaasti vanhaa liikenneinfrastruktuuria, kuten kivihoivasiltoja.

Maatalous on edelleen aktiivista kautta jokilaakson. Maaseutumaisema on kuitenkin paikoin umpeutunutta, ja taajama-alueiden liepeillä uudisrakennuksia on pystytetty vanhoille viljelyalueille. Alueen maatalous on perustunut pitkään yksinomaan peltoviljelyyn, joten laidunnuksen synnyttämät perinnebiotoopit puuttuvat maisemasta lähes täysin muutamia rantatöyräiden niittyjä lukuun ottamatta. Maisema-alueella näkyy myös taajamoitumisen ja maaseutuelinkeinojen muutosten merkkejä. Esimerkiksi maisemallinen yhteys Porvoon linnamäeltä pohjoiseen on lähes katkennut uudisrakentamisen sekä liikenneväylien myötä.

Maisemakuva

Porvoonjokilaakso on maisemallisesti monipuolinen kokonaisuus. Joen pohjoisjuoksulla maisemaa leimaavat Mallusjärven ja Kanteleenjärven ympäristöjen laajat, loivapiirteiset rantaviljelykset. Pukkilan seudulla ja sen eteläpuolella maisema on hyvin vaihtelevaa ja laaksoa reunustavilta rinteiltä avautuu edustavia näkymiä jokilaaksoon. Pukkilan ja Askolan välillä Porvoonjoki virtaa paikoin jyrkkäpiirteisen metsämaan sisällä, kunnes jatkaa matkaansa Askolan kirkonkylän eteläpuolella keskellä avaraa, kumpuilevaa viljelylaaksoa. Joen alajuoksulla länsirantaa luonnehtivat laajat viljelyalueet, joille itärannan voimakkaat harjanteet, jyrkkärinteiset kumpareet sekä kalliomäet luovat vahvan kontrastin.

Alueen kulttuurihistoria ulottuu kivikaudelle saakka. Porvoonjokilaaksossa on lukuisia merkittäviä muinaisjäännöksiä, joista maisemallisesti vaikuttavin on Porvoon linnamäki. Jyrkkärinteisen ja selväpiirteisen harjukukkulan rinteiltä aukeaa ikonisia näkymiä Porvoon keskiaikaiseen keskustaan. Kirkolle ja puukaupunkiin avautuva maisema on tullut kuuluisaksi muun muassa Albert Edelfeltin teoksesta *Porvoo Linnanmäeltä nähtynä* (1892).

Jokilaakson asutusrakenteessa vuorottelevat perinteiset ryhmä- ja nauhakylät, merkittävät kartanoympäristöt, pienet kirkonkylät taajamamaisine asutuksineen sekä koskien tuntumaan syntyneet vanhat teollisuus- ja mylly-ympäristöt. Perinteisen rakennuskannan suhteellinen osuus vähenee maisema-alueella pohjoista kohti mentäessä, mutta yksittäisiä edustavia miljöitä löytyy kaikkialta jokilaaksosta. Maisema-alueen tiestö sopeutuu hyvin maisemaan vanhoine siltoineen ja maisemarakennetta noudattavine linjoinen. Paikoitellen tienpinnan korotus on rikkonut perinteistä maisemakuvaa.

Arviointi

Porvoonjokilaakso on elinvoimainen ja monipuolinen eteläsuomalainen jokilaakso, joka on kulttuuri- ja asutushistorialtaan merkittävä. Alueen kulttuurihistoriallisia erityispiirteitä ovat pitkä asutus- ja viljelyhistoria sekä useat arvokkaat kylä- ja kartanoympäristöt. Porvoonjokilaaksossa on myös huomattavia muinaisjäännöskeskittymiä. Alueen luonnonarvoja edustavat muutamat rehevät lehtoalueet, vivahteikas topografia, runsaat jääkauden synnyttämät piirteet sekä Kanteleenjärven ympäristön arvokkaat lintukohteet. Porvoonjokilaakso ja vanha Porvoo muodostavat yhden Suomen 27 kansallismaisemasta.

Muinaisjäännösrekisteriin merkityt kohteet: 160 kohdetta

Valtakunnallisesti merkittävät rakennetut kulttuuriympäristöt RKY: Vakkolan kylä; Porvoonjokilaakson kartano- ja kylämaisema; Vanha Porvoo ja Porvoon linnanmäki; Tönnönkosken silta ja myllypaikka

Arvokkaat perinnebiotoopit: Kanteleenjärven rantalaidun; Kuivalanmäen haka; Onkimaan rantaniitty; Linnan katajaniitty; Linnanmäki; Kallolan niitty; Mallusniemen rantaniitty; Ristolanmäen hevoslaidun; Tupalan laidun; Ruhan laitumet

YSA Yksityismaiden suojelualueet: Pappilan harjun luonnonsuojelualue; Kanteleenjärven luonnonsuojelualue; Vuohiniitynkallion luonnonsuojelualue; Vuohiniitynkallion luonnonsuojelualue; Teerilä

HSO Harjunsuojeluohjelma: Linnanmäki

LVO Lintuvesiensuojeluohjelma: Kanteleenjärvi

KAO Arvokkaat kallioalueet: Kirnukalliot; Kirveskallio; Kallolankallio–Uljaankallio; JerusaleMBERGET; Kapeenlahden kalliot

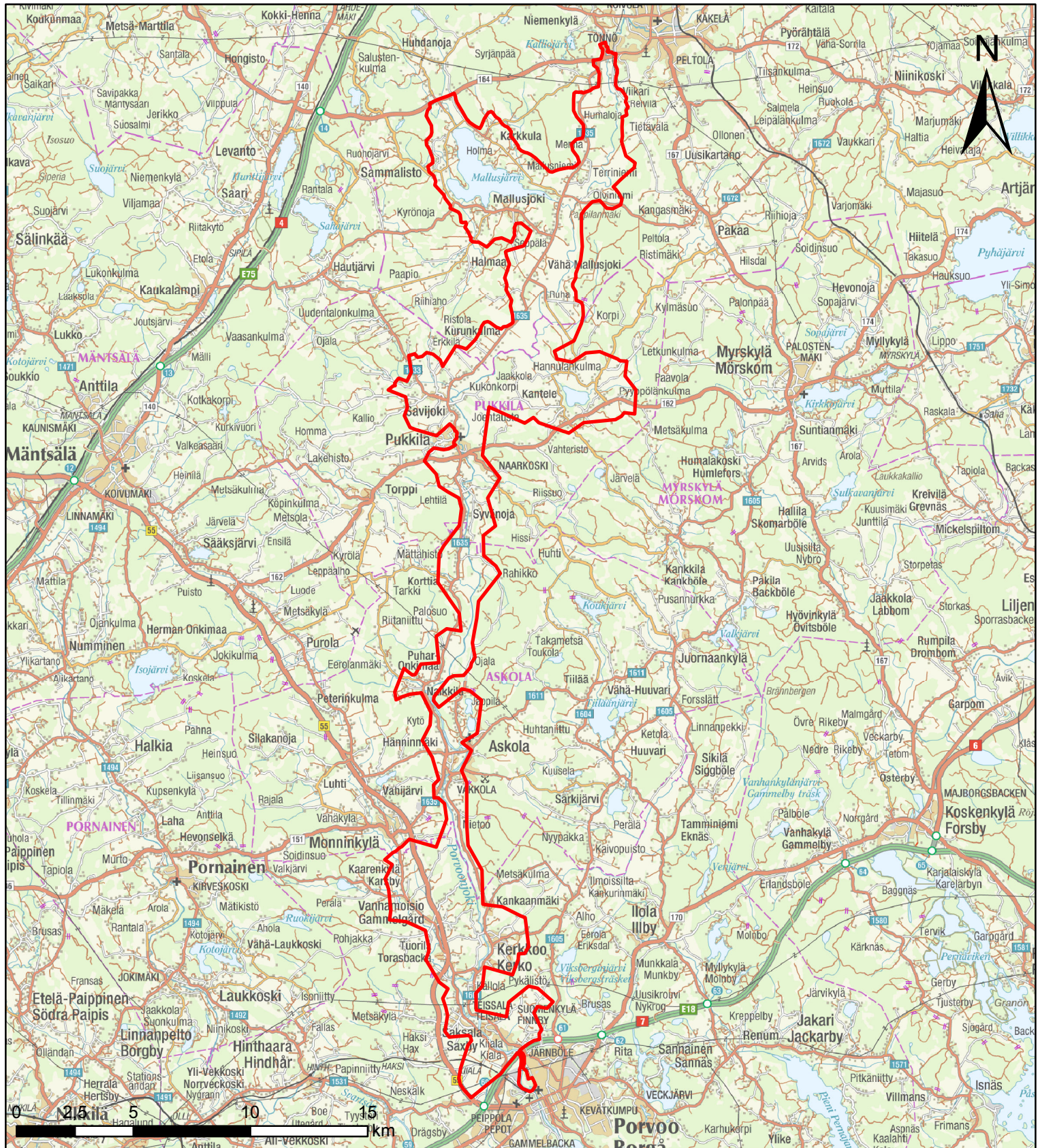
FI Natura 2000 -verkostoon kuuluvat alueet: Mallusjoen vanha metsä; Kanteleenjärven lintuvesi; Porvoonjoen suisto–Stensböle

Tiedot haettu 26.5.2015

Porvoonjokilaakson viljelymaisema

Kunta: Askola, Orimattila, Porvoo, Pukkila

Maakunta: Uusimaa, Päijät-Häme

 Valtakunnallisesti arvokkaiden maisema-alueiden rajausehdotus 2015

Kuva: Katriina Koski

38. Hollolan kulttuurimaisemat

Hollolan kulttuurimaisemat edustavat vuosisatoja vanhaa, hyvin hoidettua pääjätäkyläistä viljelymaisemaa. Alue on valtakunnallisesti arvokas maisema-alue (Kastari–Hatsina–Kutajoki, 1995), jonka rajausta laajennetaan inventointien perusteella alueen länsireunalla sekä Hollolan kirkonkylän tuntumassa.

Maakunta	Päijät-Häme
Kunta	Hollola
Maisemamaakunta	Hämeen viljely- ja järvimaa
Maisemaseutu	Keski-Hämeen viljely- ja järvisseutu, Päijänteen seutu
Pinta-ala	5 799 ha, josta kosteikkoja ja avointa suota: 141 ha maatalousalueita: 2 333 ha metsiä sekä avoimia kankaita ja kalliomaita: 2 458 ha rakennettuja alueita: 399 ha vesialueita: 467 ha

Luonnonpiirteet

Hollolan kulttuurimaisemat sijaitsevat Ensimmäisen Salpausselän pohjoispuolen hieta- ja savikkomailla. Maisema-alue rajautuu etelässä jäätikköjokien yhtymäkohtaan syntyneeseen Lahden mutkaan, joka on Salpausselkään kuuluva massiivinen delta- ja reunamuodostuma. Idässä ja lännessä viljelymaita reunustavat Salpausselkää kohti kulkevat harjujaksot. Hiekka-ainesta on myös muualla alueen maaperässä. Maisema-alueen keskellä sijaitsevan soistuneen Sairakkalanjärven rannoilla on turvemaata, ja järveä ympäröivien laajojen viljelyalojen itäpuolella on metsäisiä moreenimäkiä. Kallioperältään alue on pääasiassa mikrokliniinigraniittia, mafista metavulkaniittia, kiilleliusketta ja kiillegneissia.

Jääkauden synnyttämät valtaiset hiekka- ja soramuodostumat hallitsevat alueen maisemaa. Reunamuodostumat ja harjut nousevat paikoin jyrkkärinteisinä noin 30 metriä alueen peltomaiden yläpuolelle. Niiden yhteydessä on runsaasti suppakuoppia ja vaikeakulkuista kangasmaastoa. Maisema-alueen länsireunassa Huljalan Helvetissä on vaikuttava rotkoalue, jonka pohjalla virtaavassa purossa viljelyalueiden vedet kulkevat Teuronjokeen. Lahden mutkassa sijaitsevat Suomen runsaimmat pohjavesivarat, joiden vedet nousevat maisema-alueella maanpintaan lukuisina lähteinä. Kiikunmäen harjulla sijaitsevat suuret lähteet ovat arvokkaita hydrologisia erityiskohteita, joita ympäröi erityinen kasvillisuus. Myös Sairakkalan ja Hatsinan rajapisteinä toiminut Patolähde on huomattava luonnonnähtävyys.

Alueella on vain vähän vesistöjä, mutta ne ovat maisemassa merkittäviä. Vesistöistä tärkeimmät ovat hitaasti umpeen kasvava Sairakkalanjärvi sekä pesimä- ja muuttoajan lintujärvinä arvokkaat Kutajärvi ja Vesijärven Kirkonselkä. Lisäksi alueella risteilee lukuisia kirkasvetisiä puroja ja oja. Kymijoen ja Kokemäenjoen vesistön vedenjakaja kulkee Sairakkalanjärven pohjoispuolella sijaitsevaa pientä harjannetta pitkin. Harjualueen metsät ovat tavanomaista kuusivaltaista kangasmetsää. Uskilan kylässä on rauhoitettu kuusivaltainen rinnelehto.

Kulttuuripiirteet

Länsi-Hollolan kulttuurihistoria ulottuu kivikaudelle saakka, ja alueella on tehty useita kivi-, pronssi- ja rautakautisia asuinpaikkalöytöjä. Hollolan kirkonkylän tuntumassa kohoava Kapatuosia on muinaislinna, jota lienee käytetty linnavuorena noin tuhat vuotta sitten. Vuoren nimen on arveltu viittaavan ortodoksiseen kulttuuriin, ja vuorta pidetäänkin mahdollisena ortodoksien puolustustukikohtana.

Kapatuosian juurella sijaitseva Hollolan kirkonkylä on arvokas esimerkki varhaisesta ja vauraasta hämäläisestä asutuksesta. Hollolan harmaakivikirkko on rakennettu vuosien 1495 ja 1510 välisenä aikana, ja se on Suomen suurimpia keskiaikaisia kivikirkkoja. Kirkon ohella Hollolan kirkonkylän kiintopisteitä ovat kirkkoa vastapäätä sijaitseva vanha kunnantupa, 1800-luvulta periytyvä pappila sekä kylän suurimmista tiloista 1700-luvulla muodostettu Pyhäniemen kartano.

Maisema-alueella on kirkonkylän lisäksi kolme historiallista kylää, Uskila, Hatsina ja Sairakkala. Kirkonkylän lähetyvillä sijaitseva Uskila kuuluu alueen vanhimpaan asutuskerrostumaan. Kylän talot on rakennettu pääosin ikivanhan maantien varsille. Korkealla kumpareella sijaitseva Hatsina on kulttuuripiirteiltään vanha ja vaihteleva kyläkokonaisuus, jonka halki virtaavassa Myllypurossa on ollut 1900-luvun alussa useita kotitarvemyllyjä. Kahden historiallisen tielinjan, Ylisen Viipurintien sekä Kärkölän kautta etelään johtavan maantien risteyksessä sijaitseva Sairakkala on puolestaan ollut myöhäiskeskiajalla huomattava keskus, josta kaavailtiin 1960-luvulla Hollolan kuntakeskusta.

Hollolan kulttuurimaisemat ovat pitkään jatkuneen maanviljelyn ja karjatalouden synnyttämiä. Alueen asutus keskittyi isoonjakoon saakka pieniin kyläkeskuksiin, ja esimerkiksi Kastarin kylässä hahmottuu edelleen vanha ryhmäkylämuoto. Vaikka maisema-alueen historiallinen asutusrakenne on hajonnut isonjaon myötä, on suurin osa alueen alkuperäisistä pelloista yhä viljelyksessä. Vanhimmat pellot sijaitsevat vanhojen kylätonttien ympärillä. Aktiivinen alkutuotanto on pitänyt viljelymaiseman avoimena, ja alueella on joitakin arvonsa säilyttäneitä vanhoja laidunalueita. Hollolan kulttuurimaisemien vanhaa maisemarakennetta täydentävät tielinjaukset, jotka periytyvät monin paikoin keskiajalta tai viimeistään 1700-luvulta. Alueella on myös uudempaa tiestöä, joista maisemallisesti hallitsevin on 1960-luvulla valmistunut Kastarin ja Toivolan peltoaukeaa halkova Valtatie 12.

Maisemakuva

Hollolan kulttuurimaisemat edustavat tyypillistä Ensimmäisen Salpausselän ympärysmaisemaa, jossa kohtaavat vesistöt, harjut ja pitkäaikainen asutus. Alueen luonnonpiirteitä hallitsevat jääkauden luomat massiiviset muodostumat, joiden rinteille ja juureen alueen maatalous on keskittynyt. Salpausselkä ja siihen yhdistyvät harjut synnyttävät alueelle monimuotoisen ilmeen, johon kuuluvat tunnusomaisesti kumpuilevat pellot, erikoiset luonnonnähtävyydet lähdekohteineen sekä viljelymaisemaa reunustavat korkeat harjanteet.

Alueen kulttuurihistoriallinen kiintopiste on Hollolan kirkonkylä, jonka maisemaa jäsentävät Salpausselästä erkaneva harju ja Vesijärven näkymät. Ylinen Viipurintie tiivistyy kirkonkylässä vanhojen rakennusten reunustamaksi kylänraitiksi. Kylää kehystää tasapainoinen maatalousmaisema, ja kirkon itäpuolelta avautuu laaja Pyhäniemen kartanoon ulottuva viljelymaisema. Myös Uskilan, Hatsinan, Sairakkalan ja Kastarin kylistä avautuu tasapainoisia hämäläisiä viljelynäkymiä taustalla kumpuilevine harjuineen.

Arviointi

Hollolan kulttuurimaisemat ovat edustava esimerkki perinteisestä keskihämäläisestä viljelyseudusta. Alueen lukuisat muinaisjäännökset, Kapatuosian muinaislinna, Hollolan kirkko sekä keskiajalta periytyvät kylät kertovat pitkästä asutushistoriasta, johon on vaikuttanut muun muassa alueen sijainti liikenteellisesti tärkeässä paikassa. Maiseman monimuotoista ilmettä rikastavat voimakkaasti kumpuilevat pellot, jääkauden synnyttämät luonnonnähtävyydet sekä harju- ja reunamuodostuma-alueiden lähteet ja lähdepurot. Alueella on säilynyt jotakin arvokkaita perinnebiotooppeja.

Muinaisjäännösrekisteriin merkityt kohteet: 30 kohdetta

Valtakunnallisesti merkittävät rakennetut kulttuuriympäristöt RKY: Hollolan kirkko ja historiallinen pitäjänkeskus; Pyhäniemen kartano

Arvokkaat perinnebiotoopit: Sairakkalanjärven rantalaidun; Tupalan metsälaidun; Ristimäen metsälaidun

YSA Yksityismaiden suojelualueet: Uskelan rinnelehto (luonnonsuojelualue); Aron rinnelehto (luonnonsuojelualue); Pavunsuon metsä; Sairakkalanjärvi; Sairakkalanjärven luonnonsuojelualue; Sairakkalanjärvi 1; Sairakkalanjärvi 2; Sairakkalanjärven luonnonsuojelualue 3; Sairakkalanjärvi 4; Sairakkalanjärvi 5; Sairakkalanjärvi 6; Sairakkalanjärvi 7; Sairakkalanjärvi 8; Sairakkalanjärvi 9; Sairakkalanjärvi 10; Sairakkalanjärvi 11; Sairakkalanjärvi 12; Sairakkalanjärvi 13; Sairakkalanjärvi 14; Sairakkalanjärvi 15; Sairakkalanjärven luonnonsuojelualue 16; Sairakkalanjärven luonnonsuojelualue 17; Viljamaan suojelualue; Porrin suojelualue; Kirkonselän luonnonsuojelualue; Kutajärven luonnonsuojelualue; Hämeensuon suojelualue; Onnelan suojelualue; Kultarannan suojelualue; Ojaniityn suojelualue; Kutajärven luonnonsuojelualue; Iliäissuon luonnonsuojelualue

AMO Vanhojen metsien suojeluohjelma: Pavunsuon metsä

HSO Harjijensuojeluohjelma: Lahden Mutka, I Salpausselkä

LVO Lintuvesiensuojeluohjelma: Kutajärvi ja Vesijärven lahtia; Sairakkalanjärvi

Ramsar-alueet: Kutajärven alue

IBA Kansainvälisesti arvokkaat lintualueet: Hollolan lintuvedet

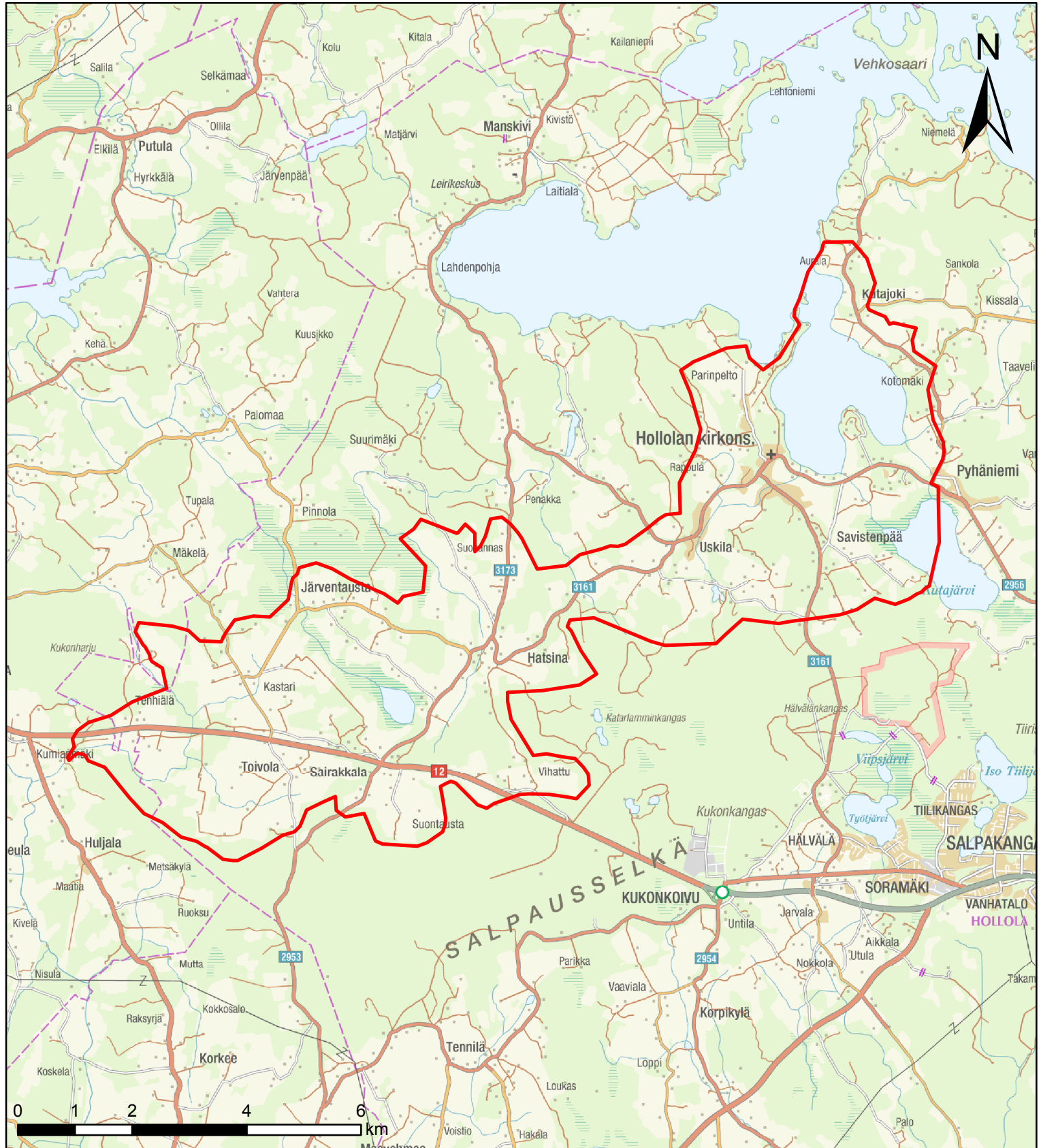
FI Natura 2000 -verkostoon kuuluvat alueet: Kutajärven alue

Tiedot haettu 26.5.2015

Hollolan kulttuurimaisemat

Kunta: Hollola

Maakunta: Päijät-Häme

 Valtakunnallisesti arvokkaiden maisema-alueiden rajausehdotus 2015

Kuva: Katriina Koski

39. Tiirismaan maisemat

Tiirismaa on maamerkkimäinen jäännösvuori- ja reunamuodostumakokonaisuus Lahden kaupungin kupeessa. Aluetta esitetään inventointien perusteella uutena kohteena valtakunnallisesti arvokkaaksi maisemanähtävyydeksi.

Maakunta	Päijät-Häme
Kunta	Hollola, Lahti
Maisemamaakunta	Hämeen viljely- ja järvimaa
Maisemaseutu	Päijänteen seutu
Pinta-ala	1 269 ha, josta kosteikkoja ja avointa suota: 7 ha maatalousalueita: 7 ha metsiä sekä avoimia kankaita ja kalliomaita: 1 089 ha rakennettuja alueita: 140 ha vesialueita: 25 ha

Luonnonpiirteet

Tiirismaan maisemanähtävyys on monipuolinen jäännösvuori- ja reunamuodostumakokonaisuus, joka ulottuu Lahden kaupunkialueen länsireunalta kaupungin keskustaan. Maisemanähtävyyden rungon muodostaa Vesijärven etelärannalla kulkeva Ensimmäinen Salpausselkä, johon yhdistyy Tiirismaan kvartsiittinen jäännösvuori. Voimakaspiirteisen Tiirismaan huippu kohoa yli 220 metriin merenpinnan yläpuolelle.

Ensimmäinen Salpausselkä on mannerjäätikön reunan eteen kerrostunut muodostuma, jonka maa-aines on pääasiassa sulamisvesivirtojen kuljettamaa soraa ja hiekkaa. Maailmanlaajuisestikin ainutlaatuinen muodostuma kohoa Hollolan ja Lahden seudulla jyrkkärinteisenä yli 70 metriä ympäristönsä yläpuolelle. Salpausselän laella ja rinteissä on suppia, muinaisrantoja ja vedenkoskemattomia alueita. Lisäksi Tiirismaan alueella on runsaasti lähteitä ja kirkkaita lähdepuroja, jotka kertovat Salpausselän huomattavista pohjavesivarannoista. Alueella on myös pieniä suppalampia ja soistumia. Maisemanähtävyyttä lännessä rajaava Kiiskoja on Suomen kolmanneksi arvokkain hydrologinen pienvesikohde.

Maaperältään Tiirismaan maisemanähtävyys on lähinnä hiekkaa ja soraa, mutta Tiirismaan laella on myös lajittumattoman maa-aineksen kerrostumia ja avokallioita. Alueen kallioperä jakautuu käytännössä kahteen osaan. Maisemanähtävyyden itäpuolella kallioperä on kvartsi- ja granodioriittia, Tiirismaa ja 160 metrin korkeuteen (mpy) kohoava Haukkalaukunmäki ovat puolestaan kvartsiittisia jäännösvuoria. Kvartsiittinen kallioperä näkyy parhaiten Tiirismaan Pirunpesän kalliohalkeamassa, jonka kymmenmetriset seinämät saartavat kalliosta rapautuneita lohkareita. Pirunpesän ympäristössä kasvaa useita harvinaisia sammallajeja. Tiirismaan laen laaja, paikoin rakkakivikkoa muistuttava lohkarealue sijaitsee yli 180 metrin korkeudessa (mpy).

Salpausselän ja Tiirismaan vallitseva metsätyyppi on lehtomainen tai tuore kangas. Alue kuuluu Etelä-Hämeen lehtokeskukseen, ja siellä on useita suojeltuja lehtoja. Alueen lehdoissa esiintyy monia harvinaisia lehtokasveja ja eliölajeja. Tiirismaan rinteessä kasvaa Suomen ainoa tunnettu luontainen pyökkiesiintymä. Maisemanähtävyyden luontoarvoja lisää Soisalmensuon edustava keidassuo Tiirismaan eteläpuolella.

Kulttuuripiirteet

Ensimmäinen Salpausselkä on ollut tärkeä kulkuväylä jo esihistoriallisella ajalla. Sitä myötäillen, Turusta Viipuriin kulkeneen Ylisen Viipurintien linjaus vakiintui maisemanähtävyyden reuna-alueelle viimeistään historiallisen ajan alussa. Historiallisen ajan muinaismuistoja alueella ovat Tiirismaalla sijaitsevan Tiirismäen muinaisjäännösryhmä sekä Tiirismaan huipulle merkitty Struven ketjun piste. Tiirismaan laella on sijainnut 1800-luvulla maatila, jonka peltoraivioiden jäänteinä maisemassa on yli sata erikokoista rökkiötä sekä kiviaitoja. On mahdollista, että osa rökkiöistä liittyy vanhempaan kaskiviljelyyn.

Tiirismaan ympäristön asutushistoria ulottuu keskiajalle. Maisemanähtävyyden tuntumassa sijainnut Messilän eli Tiirismaan kylä mainitaan historiallisissa lähteissä 1400-luvun alussa. Messilän kartano on muodostettu kylän taloista 1600-luvulla. Myös Lahden kylästä on mainintoja 1400-luvulta. Sijainniltaan edullinen Lahti on toiminut 1600-luvulla Hollolan markkinapaikkana. 1800-luvulla kylä vakiintui liikenteelliseksi solmukohdaksi Riihimäki–Pietari-radan rakentamisen sekä Päijänteelle auenneiden uittoyhteyksien myötä. Nopeasti teollistunut Lahti sai kauppalaoikeuden vuonna 1878, ja itsenäinen kaupunki Lahdesta tuli vuonna 1905. Nykyisin Lahden kaupunkiasutus reunustaa maisemanähtävyyttä niin Salpausselän eteläpuolella kuin Vesijärven rannassakin.

Tiirismaa ja Messilä ovat olleet matkailijoiden suosiossa 1800-luvulta alkaen. Varsinaiseksi matkailukohdeeksi alue alkoi kehittyä 1850-luvulla, jolloin Tiirismaan huipulle suunniteltiin näkötornia. Vuonna 1922 Tiirismaan itäpuolelle valmistui Salpausselkien urheilukeskus, joka muodostui hyppyrimäkinen yhdeksi Lahden tunnusmerkeistä. Salpausselkä on nykyisin maailmanlaajuisesti tunnettu talviurheilukeskus, jossa on järjestetty vuosittaista kansainvälistä hiihtolajien kilpailutapahtumaa, Salpausselän Kisoja, vuodesta 1923 saakka. Urheilukeskuksen rakennuskanta on usealta vuosikymmeneltä.

Salpausselkää ja Tiirismaata halkovat monet ulkoilureitit ja -polut. Messilän Kartanonmäen koillisrinteelle on rakennettu suurehko hiihtokeskus, joka rajautuu maisemanähtävyyden ulkopuolelle. Myös Tiirismaalla on ollut laskettelurinne, jonka vanhoja rakenteita näkyy edelleen maastossa. Lisäksi Pirunpesän välittömässä tuntumassa sijaitsee golfkenttä. Tiirismäen maisemia hallitsevat myös radiomastot. Lahden suurradioaseman mastot pystytettiin Salpausselän Radiomäelle vuonna 1927. Uudemaksi maamerkiksi on noussut vuonna 1988 rakennettu Tiirismaan 327 metriä korkea radiomasto, joka on Suomen korkein rakennelma.

Maisemakuva

Salpausselän ja Tiirismaan maisemanähtävyys on merkittävä Lahden kaupunkimaisemaa ja -rakennetta hallitseva jäännösvuori- ja reunamuodostumakokonaisuus. Pitkälti rakentamattomana säilynyt alue on sekä geologialtaan että lajistoltaan arvokas kohde, jonka rinteiltä ja lakialueilta aukeaa vaikuttavia näkymiä Vesijärvelle, Lahden kaupunkiin ja sitä ympäröiville viljelysalueille.

Ensimmäinen Salpausselkä jakaa Lahden seudun suurmaiseman tasaiseen Rannikko-Suomeen ja monimuotoiseen Järvi-Suomeen. Salpausselän ja Vesijärven kohtaamispiste on maisemallinen solmukohta, jonka juurella sijaitsee Teivaalan satama. Salpausselän ja Tiirismaan rinteillä sijaitsevat Lahden tunnetuimmat maamerkit, hiihtokeskus hyppymäkeen, Lahden vanhat radiomastot sekä Tiirismaan uusi radiomasto.

Kaupungin läheisyydestä huolimatta Tiirismaan maasto on säilynyt varsin luonnontilaisena ja alueella on useita suojelualueita. Salpausselältä ja Tiirismaalta aukeavat näkymät ovat kuitenkin luonteeltaan urbaaneja. Kaupungin läheisyys vaikuttaa alueeseen myös suurena käyttöpaineena.

Arviointi

Tiirismaa ja sen sivuitse kulkeva Ensimmäinen Salpausselkä ovat Lahden seudun huomattavimpia maamerkkejä. Maisemanähtävyyteen kuuluu useita geologisesti, geomorfologisesti ja ekologisesti arvokkaita luontokohteita, kuten Pirunpesän halkeama, Häränsilmän suppalampi, Soisalmensuon keidassuo, Kiiskoja ja useat kasvillisuudeltaan huomattavat kohteet. Maisemanähtävyys on myös tärkeä virkistysalue, jonka maisemassa on joitakin merkittäviä rakennetun kulttuuriympäristön kohteita sekä vanhoja niittyjä. Alueen tunnetuimmat kohteet ovat Salpausselän hiihtostadion hyppymäkeen sekä Lahden radiomastot.

Muinaisjäännösrekisteriin merkityt kohteet: 2 kohdetta

Valtakunnallisesti merkittävät rakennetut kulttuuriympäristöt RKY: Salpausselän hiihtostadion; Lahden suurradiomasto

Arvokkaat perinnebiotoopit: Tiirimaan niitty; Messilän Kartanonmäen niitty

LTA Luontotyyppipäätökset: Tiirismaan pätkinälehto 4; Räläksuon lehmus- ja vaahteralehto

YSA Yksityismaiden suojelualueet: Häränsilmän luonnonsuojelualue; Kintterönsuon aarnimetsä (luonnonsuojelualue); Lehtolan suojelualue; Kinnarin suojelualue; Tiirismaan puronvarsilehdon luonnonsuojelualue; Pirunkallion luonnonsuojelualue; Soisalmensuon luonnonsuojelualue; Vanhalan luonnonsuojelualue; Tiirisharjun luonnonsuojelualue

LHO Lehtojensuojeluohjelma: Tiirismaan lehdot

KAO Arvokkaat kallioalueet: Tiirismaa

TUU Arvokkaat tuuli- ja rantakerrostumat: Pallas; Tapanila

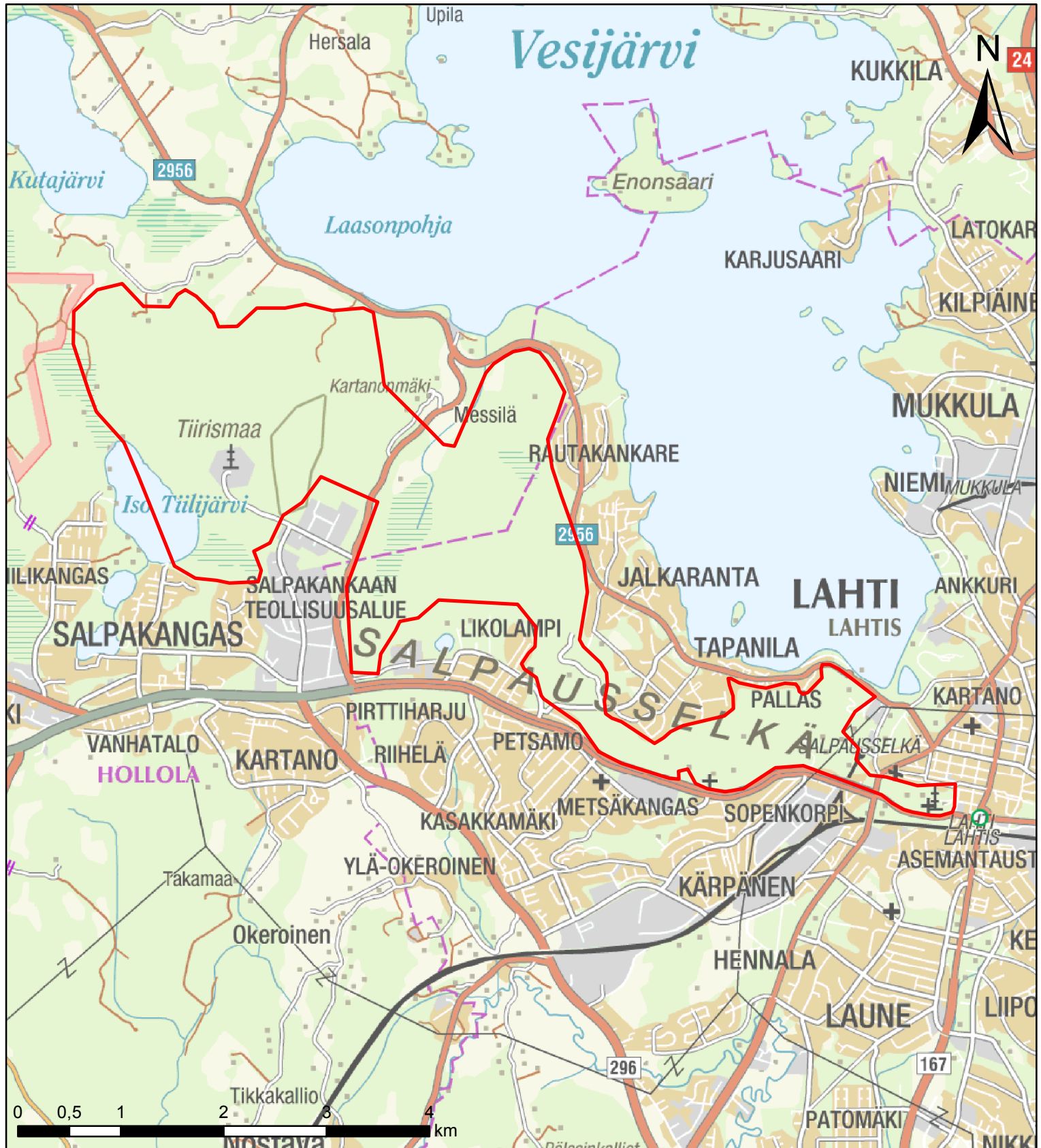
FI Natura 2000 -verkostoon kuuluvat alueet: Tiirismaa

Tiedot haettu 26.5.2015

Tiirismaan maisemat

Kunta: Hollola, Lahti

Maakunta: Päijät-Häme

 Valtakunnallisesti arvokkaiden maisema-alueiden rajausehdotus 2015

Kuva: Katriina Koski

40. Autoisten ja Vesijaon kulttuurimaisemat

Autoisten ja Vesijaon kulttuurimaisemien maisema-alue on kahden perinteisen kylän sekä niitä ympäröivän vaihtelevan viljelymaiseman muodostama pienipiirteinen kokonaisuus. Alue on valtakunnallisesti arvokas maisema-alue (Auttoinen ja Vesijako, 1995), jonka rajaus pysyy lähes ennallaan.

Maakunta	Päijät-Häme
Kunta	Padasjoki
Maisemamaakunta	Hämeen viljely- ja järvimaa
Maisemaseutu	Päijänteen seutu
Pinta-ala	1 199 ha, josta kosteikkoja ja avointa suota: 11 ha maatalousalueita: 369 ha metsiä sekä avoimia kankaita ja kalliomaita: 591 ha rakennettuja alueita: 135 ha vesialueita: 94 ha

Luonnonpiirteet

Auttoisten ja Vesijaon kulttuurimaisemat ovat edustava yhdistelmä hämäläistä viljelymaisemaa ja Päijänteen seudun järvimaisemaa. Aluetta halkoo kaakko-luodesuuntainen harjujakso, joka kulkee Vesijaosta Hankajärvien välistä Jamoisjärvelle, ja purkautuu lopulta deltaxi maisema-alueen eteläpuolella. Maisema-alueen pellot sijaitsevat pääasiassa harjun tuntumaan kerrostuneilla hietamailla. Viljelyaloja ympäröi kumpuileva ja suopainanteinen moreenimaa. Auttoisten kylän kohdalla alueen kallioperä koostuu kiilleliuskeesta ja -gneissistä. Pohjoisemmassa kallioperää hallitsee granodioriitti.

Maisema-alueen vesistömaisemalle ovat tunnusomaisia pienet järvet ja lammet. Alueen suurin järvi on kirkasvetinen Vesijako, jonka etelärannalle Vesijaon kylä on syntynyt. Auttoisten kylää ympäröivät pienet Kauttisjärvi, Jamoisjärvi, Iso-Hankajärvi ja Rautjärvi. Kylän halki virtaa Rautjärvestä Kauttisjärveen laskeva puomainen Kylänjoki. Alueen vesistöt ovat luonteeltaan vaihtelevia. Jamoinjärvi on suhteellisen kirkasvetinen ja karu järvi, Kauttisjärvi ja Rautjärvi puolestaan sameampia ja rehevämpiä vesiä. Vesijako on karu järvi, joka laskee sekä Kokemäenjoen että Kymijoen vesistöihin.

Maisema-alueen yleisimmät metsätyypit ovat tuoreen kankaan mustikkatyypin ja kuivahkon kankaan puolukkatyyppi. Harjunrinteillä kasvaa yleisesti niin sanottuja harjuvariantteja eli metsäkasvillisuustyyppien harjumuunnoksia. Suhteellisen karusta luonnostaan huolimatta Auttoisten ja Vesijaon alue kuuluu Etelä-Hämeen lehtokeskukseen, ja alueella esiintyy joitakin lehtoindikaattorilajeja. Takaperän harjulla kasvaa lehtokasvillisuuden lisäksi vaateliaita harjukasveja.

Kulttuuripiirteet

Auttoisten ja Vesijaon asutusrakenne tukeutuu aluetta halkovaan harjuun, jonka pitkästä asutushistoriasta kertoo Hankajärviltä löytynyt kivilautainen asuinpaikka. Auttoisten ja Vesijaon kylät ovat syntyneet harjun viljelyvyöhykkeen avomaisemaan, jossa ne muodostavat tiiviitä viljely- ja asutuskokonaisuuksia karun ja asumattoman metsäylängön keskelle. Molemmissa kylissä on runsaasti vanhaa ja kulttuurihistoriallisesti arvokasta rakennuskantaa.

Auttoisten kylä on alkanut muodostua keskiajalla. Auttoisten raitti sekä Padasjoen kirkonkylän ja Vesijaon kylän suuntaan johtavien maanteiden linjaus on pysynyt samana 1600- ja 1700-luvulta saakka. Kylän tilakeskukset ovat sijoittuneet vanhan kylätien varrelle tai sen läheisyyteen, ja kylässä hahmottuu edelleen tiiviin ryhmäkylän luonne. Asutusta ympäröi järvien välisellä kannaksella avautuva kumpuileva viljelymaisema, jota jakavat metsäiset mäkialueet. Erityispiirteiden kylälle antaa niin sanottu Hanaporin kaupunki, joka syntyi 1600-luvulla ruotutalojen rakentaessa sotamiehilleen taloja yhteisomistuksessa olleelle maalle. Ruotulaitoksen lakkauttamisen jälkeen 1800-luvulla alueen maa jaettiin viuhkamaisiksi saroiksi. 1900-luvulla Hanaporin alueella asui runsaasti käsityöläisiä.

Vesijaon kylä on esimerkki hämäläisestä harjunrinteeseen ja sitä seurailevan kyläraitin varteen muodostuneesta nauha-asutuksesta. Vesijako on mainittu ensimmäisen kerran 1400-luvulla, ja vielä 1600-luvulla se on ollut rakenteeltaan tiivis ryhmäkylä. Kylän nykyinen, isoonjakoon pohjautuva rakenne on edelleen erittäin selväpiirteinen. Kylän pellot on raivattu lampien ja laskuojien elävöittämään alavaan notkelmaan, jota rajaavat mäkiiset metsäalueet. Noin neljän kilometrin pituista viljelyalaa halkova maantie kulkee harjumuodostuman tuntumassa.

Auttoisten ja Vesijaon kylät ovat edelleen elinvoimaisia ja aktiivisia maatalouskylä, joiden maisemassa näkyy useita perinteisen maankäytön synnyttämiä elinympäristöjä. Vesijaon kylässä on säilynyt valtakunnallisesti arvokkaaksi perinnebiotoopiksi määritelty Jussilan kallioketo, jonka historian arvioidaan ulottuvan raukatauteen saakka. Maisema-alueen elinkeinorakennetta rikastavat aktiivinen käsityöläisyys ja pienyrityisyys.

Maisemakuva

Auttoisten ja Vesijaon kulttuurimaisemien rungon muodostaa kaakko-luodesuuntainen harju, jonka yhteyteen maisema-alueen asutus ja viljelykset ovat keskittyneet. Valtaosa maisema-alueen maa-alasta on viljeltyä, mutta myös Länsi-Padasjoen ylänoalueelle tyypillinen metsäisyys näkyy hyvin alueen kumpuilevassa maisemakuvassa. Alueen vaihtelevat ja pienipiirteiset pinnanmuodot edustavat Päijänteen seudun ominaispiirteitä.

Alueen kylät ovat elinvoimaisia, historiallisen rakenteensa hyvin säilyttäneitä maatalouskylä, joiden maisemakuva on pienipiirteinen ja vaihteleva. Auttoinen on huomattavan tiiviisti asuttu, osin taajamamainenkin kylä, jonka rakennuskanta on iältään vaihtelevaa. Vesijako on maisemakuvaltaan maaseutumaisempi. Kylän yhtenäinen rakennuskanta periytyy pääasiassa 1800-luvun lopulta ja 1900-luvun alusta.

Arviointi

Auttoisten ja Vesijaon kulttuurimaisema on kahden kulttuurihistoriallisesti arvokkaan kylän ja niihin liittyvän tasapainoisen viljelymaiseman muodostama pienipiirteinen kokonaisuus. Kylien asutusrakenteessa on edelleen nähtävissä keskiajalta periytyvän ryhmäkylän sekä hämäläisen raittikylän piirteitä. Alueen maisemallista arvoa nostavat Auttoisten ja Vesijaon vanha rakennuskanta, maisemassa edelleen hahmottuva maanjakojen historia sekä Jussilan valtakunnallisesti arvokas perinnebiotooppi.

Muinaisjäännösrekisteriin merkityt kohteet: 6 kohdetta

Valtakunnallisesti merkittävät rakennetut kulttuuriympäristöt RKY: Auttoisten kylä; Vesijaon kylä

Arvokkaat perinnebiotoopit: Jussilan kallioketo

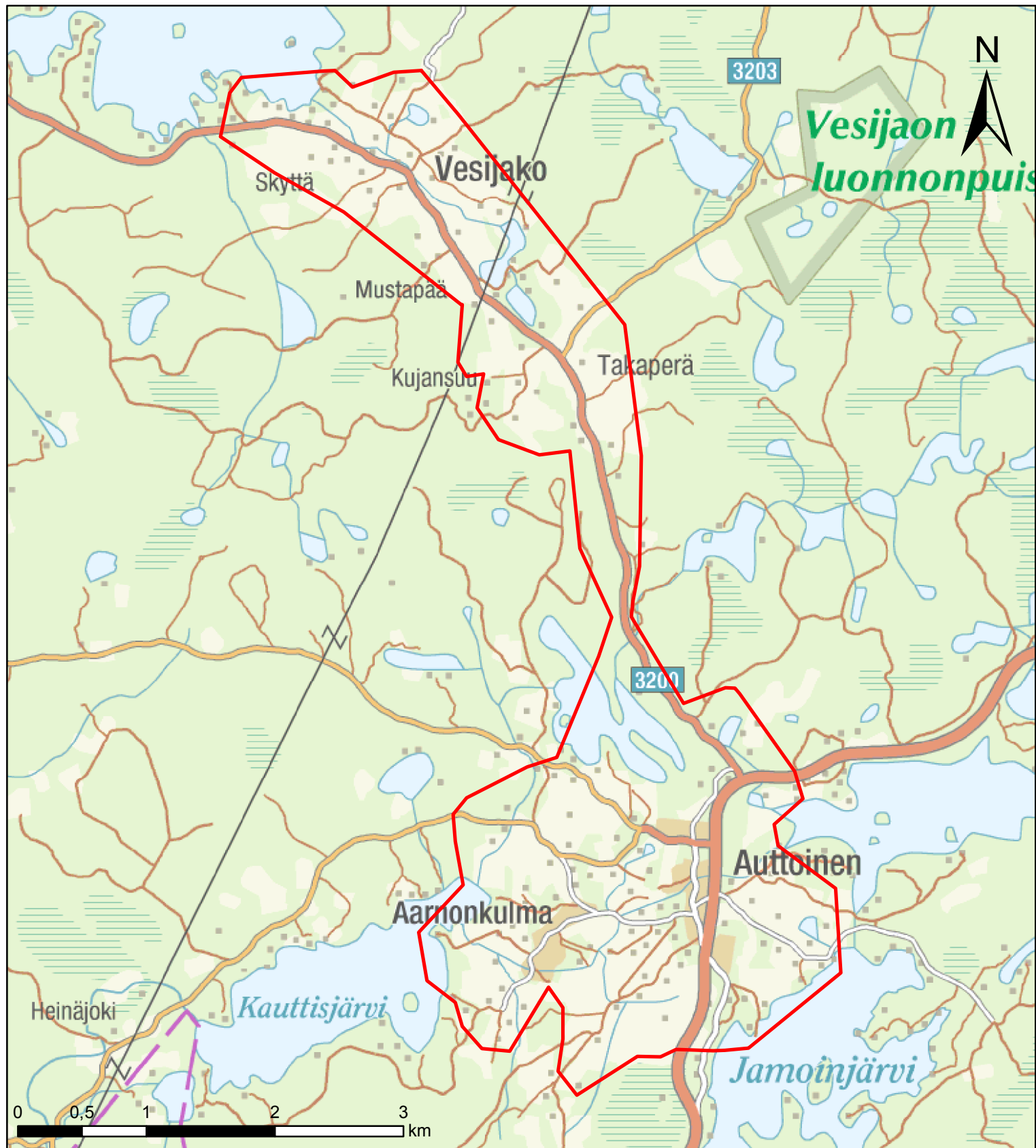
FI Natura 2000 -verkostoon kuuluvat alueet: Jussilan keto; Auttoinen

Tiedot haettu 26.5.2015

Auttoisten ja Vesijaon kulttuurimaisemat

Kunta: Padasjoki

Maakunta: Päijät-Häme

 Valtakunnallisesti arvokkaiden maisema-alueiden rajausehdotus 2015

Kuva: Katriina Koski

41. Etelä-Päijänteen kulttuuri- ja harjusaarimaisemat

Etelä-Päijänteen kulttuuri- ja harjusaarimaisemissa yhdistyvät Päijänteen seudun viljavien savikomaiden viljelymaisemat sekä Toista Salpausselkää ympäröivä arvokas harju- ja järviluonto. Alue on valtakunnallisesti arvokas maisema-alue (Kurahila–Pulkkila, 1995), jonka rajausta laajennetaan huomattavasti. Alueeseen lisätään inventointien perusteella Kalkkisten kylä ympäristöineen sekä Päijänteen kansallispuiston saaria ja järviolueita Pulkkilanharjun ja Kelventeen välistä.

Maakunta	Päijät-Häme
Kunta	Asikkala, Padasjoki, Sysmä
Maisemamaakunta	Hämeen viljely- ja järvimaa
Maisemaseutu	Päijänteen seutu
Pinta-ala	18 083 ha, josta kosteikkoja ja avointa suota: 260 ha maatalousalueita: 2 090 ha metsiä sekä avoimia kankaita ja kalliomaita: 6 292 ha rakennettuja alueita: 711 ha vesialueita: 8 730 ha

Luonnonpiirteet

Etelä-Päijänteen kulttuuri- ja harjusaarimaisemat on monipuolinen maisema-alue, jossa luonnonarvoiltaan ja maisemallisesti arvokas harju- ja järviluonto kohtaavat Päijänteen seudun viljavien savikkomaiden alavan viljelymaiseman. Aluetta jäsentävät Päijänteen vesialueet, lukuisat harjut sekä Toisen Salpausselän reuna-muodostuma. Hiekka- ja soramuodostumien ohella alueen maaperää luonnehtivat hiekkamoreeni, hieta sekä ohuen moreenikerroksen peittämä kalliomaa. Laajimmat yhtenäiset hieta-, hiesu- ja savikkoalueet sijaitsevat Toisen Salpausselän eteläpuolella Kurhilassa. Kallioperältään alue on pääasiassa kiillegneisiä. Maisema-alueen pohjoisosissa kallioperää hallitsee granodioriitti ja Asikkalanselän ympärillä graniitti.

Jääkauden kasaamis- ja kulutustyö näkyy alueen maisemassa selvästi. Toinen Salpausselkä kulkee alueen eteläosien halki itä-länsisuunnassa kohoten paikoitellen yli 150 metriin merenpinnan yläpuolelle. Salpausselkä on maisema-alueella suhteellisen kapea ja jyrkkäpiirteinen, ja sen lakialueella ja rinteillä on lukuisia suppia. Syrjämäki ja Linnovuori Asikkalan kirkonkylän tuntumassa ovat korkeita, toisiinsa kiinni kasvaneita reunadeltoja, joissa on jopa 6–7 metriä korkeita puskumoreeneja. Delta-alueelle johtaa Rantaharjun, Laatanharjun ja Pulkkilanharjun varsin yhtenäinen harjujakso, joka halkoo Päijännettä kapeana ja karuhkona harjanteena. Toinen alueen merkittävistä harjumuodostumista on Kelventeen lähes 10 kilometriä pitkä harju-saari maisema-alueen luoteislaidassa. Kelventeen harjujakso jatkuu mantereella katkonaisena kohti Salpausselkää. Harjujen rinteillä on useita suppia ja muinaisrantoja.

Jääkauden synnyttämien muotojen lisäksi aluetta luonnehtivat laajat vesistöt. Päijänteen Asikkalanselkä, Hinttolanselkä ja Virmailanselkä ovat harjujaksojen erottamia yhtenäisiä, pienten saarten kirjomia vesialueita. Salpausselän eteläpuolella maisema-alueen rajaus sivuaa Vesijärveä. Asikkalanselän koilliskulmasta alkava kapea vesireitti muodostaa Kymijoen latvaosan, kalliorantaisena solana hahmottuvan Kymenvirran, jonne Päijänteen vedet kulkevat Kalkkisten kanavan ja kosken kautta. Alueella on useita lähteitä sekä suppia. Monissa umpeen kasvaneissa suppakuopissa on ohuen saraturpeen peittämiä soita.

Maisema-alue on luonnonoloiltaan monimuotoinen ja arvokas. Alue sijaitsee Etelä-Hämeen lehtokeskuksessa, ja harjujen huuhtoutumattomilla lakialueilla on reheviä sekapuustoisia metsiä. Pääpuulajeina lehdoissa ovat mänty tai kuusi, lehtipuustoa edustavat koivu, haapa sekä paikoin varsin runsaina kasvustoina esiintyvä lehmus. Moreenimaiden metsät ovat havupuuvaltaisia. Harjualueiden lehdot tarjoavat kasvupaikan monille harvinaisille kasvilajeille.

Kulttuuripiirteet

Asikkala on vanhaa ja vaurasta maatalousaluetta, jonka pitkstä historiasta kertovat lukuisat muinaisjäännökset. Alueelta tunnetaan yhdeksän kivikautista asuinpaikkaa, sekä pronssikautisia, rautakautisia ja moniperiodisia asuin- ja hautapaikkoja. Harjualueilla on myös muinaisia pyyntikuoppia. Alueen vesistöistä on löydetty hylkyjä, joiden tarkkaa ikää ei ole määritelty. Suurin osa kuivan maan muinaisjäännöksistä sijaitsee asutuksen yhteydessä.

Maisema-alueella on monia arvokkaita kyläkokonaisuuksia, jotka ovat säilyttäneet perinteisen rakenteensa tai sen piirteitä. Asutus on sijoittunut pääasiassa harjualueiden pienilmastollisesti edullisille rinteille, hienoineksisten maa-alojen tuntumaan. Harjut ja Toinen Salpausselkä ovat luoneet pohjan myös alueen historialliselle tiestölle, jonka linjoja alueen eteläosien nykyinenkin asutus noudattaa. Lahdesta Jämsään johtavan Valtatie 24:n suora linjaus erottaa maisemallisesti arvokkaaseen Kurhilaan ja Hillilän nauha-asutukseen aiemmin kuuluneen Syrjäntaustan omaksi kyläkokonaisuudekseen. Alueen pohjoisosien asutus on keskittynyt Pulkkilanharjulta Kalkkisiin johtavan tien varteen sekä Kalkkisten kyläkeskukseen. Kalkkisten kylä on sijainnut pitkään suhteellisten huonojen kulkuyhteyksien päässä, ja sinne kehittynyt omaleimainen kulttuuri näkyy muun muassa kylän vanhassa rakennuskannassa.

Alueen eteläosassa sijaitseva Asikkalan kirkonkylä muodostaa arvokkaan esimerkin suomalaisten kirkonkyläien rakennustavasta ennen 1920–1930-luvulla alkanutta uusiutumisvaihetta. Kirkonkylän koillispuolella sijaitsevan Vähä-Äiniön historia ulottuu keskiajan loppupuolelle, jolloin Äiniön suurkylä jakautui Iso- ja Vähä-Äiniöiksi. Kylän rannassa toimi 1800-luvun lopulla laivanveistämö, jossa työskenteli yli tuhat venäläistä sotilasta. Vähä-Äiniön asutusmaiseman vanhimman kerrostuman muodostavat Vanhakartanon ja Yttälän ratsutilojen pihapiirit sekä Päijänteen ja Katinkalmanharjun välisellä rinteellä sijaitseva kylän ensimmäinen viljelyaukea.

Maisema-alueen kylät ovat kauttaaltaan elinvoimaisia. Niiden palvelutarjonta on hyvää ja kylätoiminta vireää. Alueen elinkeinorakenteen rungon muodostaa peltoviljelystä ja karjataloudesta muodostuva maatalous. Aktiivisen karjatalouden ansiosta alueella on säilynyt lukuisia arvokkaita perinnebiotooppikohteita. Vähä-Äniössä sijaitsevat Vanhakartanon niityt ja kalliokedot on luokiteltu valtakunnallisesti arvokkaiksi perinnebiotoopeiksi niiden kasvistollisen monipuolisuuden ja kulttuurihistoriallisen syvyyden ansiosta. Alueella on muitakin arvokkaita laidun- ja niittymaita.

Myös metsätalous on muovannut Etelä-Päijänteen seudun maisemaa. Kalkkisten kanava valmistui vuonna 1878 helpottamaan puutavaran kuljetuksia ja mahdollistamaan Päijänteen vedenpinnan korkeuden hallintaa. Kanavaa on kunnostettu useaan otteeseen, ja se rakennettiin käytännössä uudestaan vuosina 1961–1964. Yli kilometrin pituisen ja 20 metriä leveän kanavan sulkuväli on 500 metriä, ja se on Euroopan pisin makean veden kanava. Kymenvirran poikki liikennöi Kalkkisten eteläpuolella lossi vuoteen 2000 saakka, mutta nykyisin virran yli johtaa maantiesilta.

Maisema-alue on matkailullisesti suosittua seutua, jonka vetovoimatekijöitä ovat Pulkkilanharjun maisemanähtävyys, Päijänteen kansallispuisto, Kelventeen saari retkeilypolkuineen sekä useat ulkoilureitit ja näköalapaikat. Alueella on lisäksi suosittuja veneily- ja melontareittejä sekä Pulkkilanharjulle vuonna 2008 valmistunut pyörätie.

Maisemakuva

Etelä-Päijänteen kulttuuri- ja harjumaistemien maisemarakenne perustuu Toiseen Salpausselkään, sitä kohden kulkeviin harjuihin, muodostumia reunustaviin laajoihin viljelyaukeisiin sekä suuriin vesistöihin. Alueen asutusmaisemia luonnehtivat kumpuilevat peltoaukeat ja pienipiirteisesti vaihtelevat maastonmuodot. Kylät ovat tyypillisesti teiden varsille tai harju- ja reunamuodostumien rinteille muodostuneita nauhakyliä, joiden ympärillä aukeaa laajoja peltoaloja. Maisema-alueen avarin peltoaukea aukeaa Kurhilan ja Hillilän kylissä. Monista alueen kylistä avautuu laajoja näkymiä peltojen yli viljelymaisemaa reunustaville harjuille.

Alueen huomattavimmat rakennusperintökohteet sijaitsevat Asikkalan kirkonkylässä sekä Vähä-Äniössä. Yksittäisiä arvokkaita rakennuksia sekä perinteisen rakenteensa säilyttäneitä kyliä löytyy muualtakin maisema-alueelta. Perinteistä päijäthämäläistä maisemakuvaa rikkovat lähinnä Valtatie 23:n linjaus sekä Toisen Salpausselän soranottokuopat.

Alueen halki pohjois-eteläsuunnassa kulkeva Pulkkilanharju on huomattava maisemallinen nähtävyys, jolta Päijänteen laajat järvimaisemat avautuvat molemmiin puolin. Vesiltä katsottaessa Pulkkilanharju ja sen sillat ovat vaikuttavia maamerkkejä. Päijänteen arvokasta harjuluontoa edustaa myös pitkä Kelventeen saari, jonka lakialueilla kasvaa reheviä lehtoja. Oman maisemakokonaisuutensa alueelle muodostaa jyrkkien kallioseinämien reunustama suoralinjainen Kymenvirta.

Arviointi

Etelä-Päijänteen kulttuuri- ja harjusaarimaisemat edustavat laaja-alaisesti Päijät-Hämeen maisema- ja luontotyyppejä. Alueella yhdistyvät Päijänteen seudun viljavien savikkomaiden laakea viljelymaisema sekä arvokas harju- ja järviluonto. Maisema-alueella on runsaasti jääkauden synnyttämiä muodostumia ja luonnonnähtävyyksiä, kuten Pulkkilanharju, Kelventeen pitkä harjusaari ja Toinen Salpausselkä suppineen ja muinaisrantoineen. Asikkalan kirkonkylä on huomattava esimerkki 1900-luvun alkuvuosikymmenien suomalaisesta kirkonkylärakenteesta. Alueen kylä- ja viljelymaisemat ovat kokonaisuudessaan edustavia ja rakenteeltaan sekä maisemapiirteiltään arvokkaita. Niiden yhteydessä on säilynyt sekä vanhaa rakennuskantaa että arvokkaita perinnebiotooppeja.

Muinaisjäännösrekisteriin merkityt kohteet: 46 kohdetta

Valtakunnallisesti merkittävät rakennetut kulttuuriympäristöt RKY: Vähä-Äniön kylä; Asikkalan kirkonkylä

Arvokkaat perinnebiotoopit: Vanhakartanon niityt; Yttälän laitumet; Kalkkisten kyläniitty; Riihelän laitumet; Riihilahden niityt

KPU Kansallispuistot: Päijänteen kansallispuisto

LTA Luontotyyppipäätökset: Harvoinniemen tervaleppäkorpi; Harvoinniemen tervaleppäkorpi; Peltomaanvuoren lehmusmetsät; Peltomaanvuoren lehmusmetsät; Hevoshaanvuoren lehmuslehto; Meran lehmusmetsiköt; Porttimäen lehmuslehdot; Porttimäen lehmuslehto 2; Orimäki–Korpelan lehmusmetsikkö; Orimäen lehmusmetsä; Niinivuoren lehmuslehto; Niinivuoren lehmuslehto 2; Pässivuoren lehmuslehto

YSA Yksityismaiden suojelualueet: Kurhilan säästömetsä (luonnonsuojelualue); Pärnämäki; Virtaojan suojelualue; Rajalan suojelualue; Meran suojelualue; Yli-Rusilan luonnonsuojelualue

MRA Määräaikaiset yksityismaiden suojelualueet: Soran luonnonsuojelualue

HSO Harjijensuojeluohjelma: Pitkänsupanharju–Kelvenne; Pulkkilanharju; Aurinkovuori–Linnovuori–Syrjänsupat

RSO Rantojensuojeluohjelma: Päijänteen eteläosa

SSO Soidensuojeluohjelma: Asikkalan letot

KOS Koskiensuojelualueilla suojellut vesistöt: Kalkkistenkoski Päijänteen ja Ruotsalaisen välissä

KAO Arvokkaat kallioalueet: Virtovuori; Pässivuori; Peltomaanvuoren kallioalue

TUU Arvokkaat tuuli- ja rantakerrostumat: Pulkkilanharju

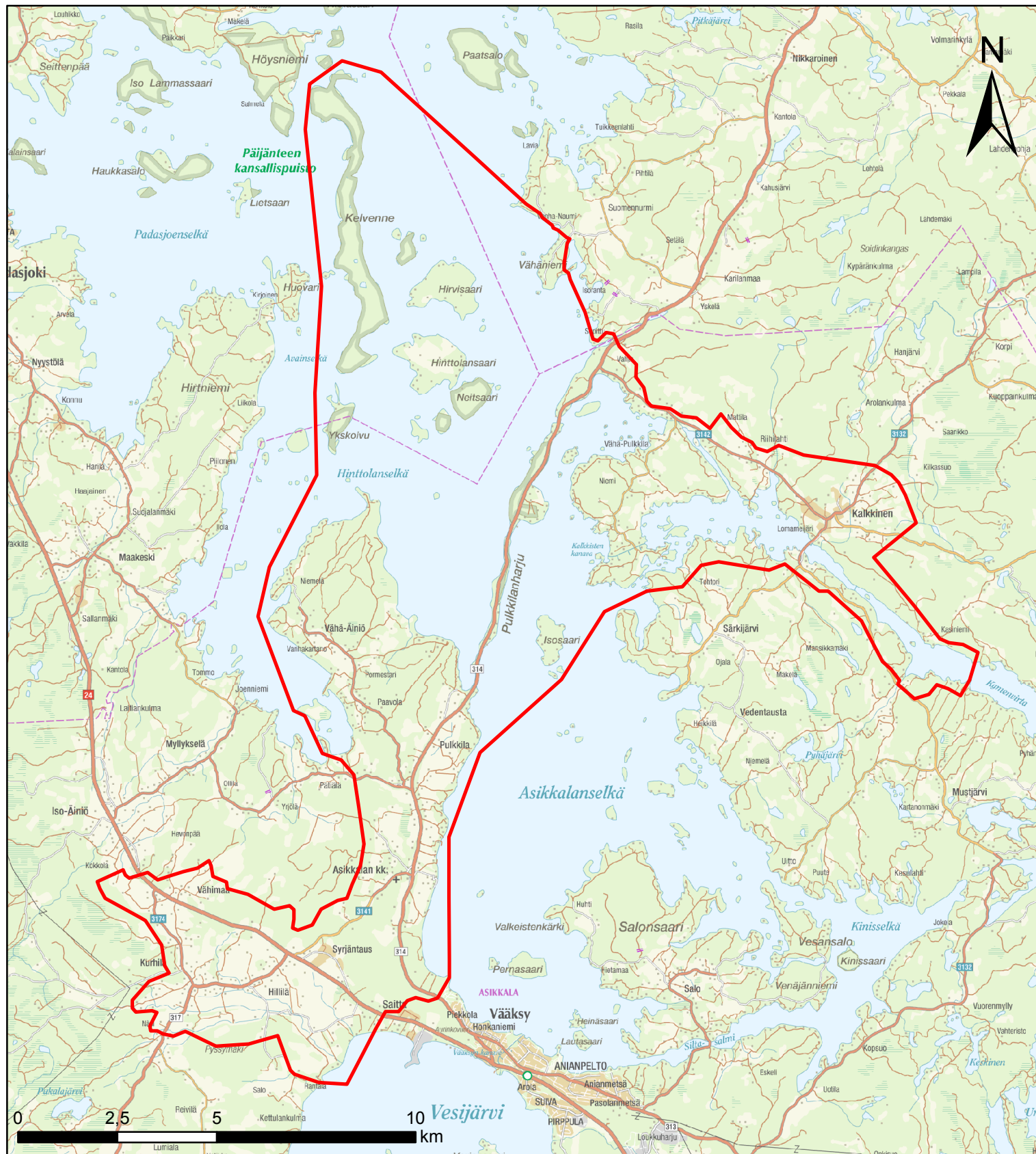
FI Natura 2000 -verkostoon kuuluvat alueet: Kalkkistenkoski; Päijänteen alue; Vanhakartanon idänverijuurialue; Asikkalan letot; Aurinkovuori

Tiedot haettu 26.5.2015

Etelä-Päijänteen kulttuuri- ja harjusaarimaisemat

Kunta: Asikkala, Padasjoki, Sysmä

Maakunta: Päijät-Häme

 Valtakunnallisesti arvokkaiden maisema-alueiden rajausehdotus 2015

Kuva: Katriina Koski

42. Artjärven viljelymaisema

Artjärven viljelymaisema on hyvin säilynyt ja yhtenäinen maisema-alue, jonka järvinäkymät ovat poikkeuksellisia Eteläisen rantamaan vähäjärvisessä maisemamaakunnassa. Alue on maakunnallisesti arvokas maisema-alue, jota ehdotetaan inventointien perusteella valtakunnallisesti arvokkaaksi.

Maakunta	Päijät-Häme
Kunta	Orimattila
Maisemamaakunta	Eteläinen rantamaa
Maisemaseutu	Eteläinen viljelyseutu
Pinta-ala	5 477 ha, josta kosteikkoja ja avointa suota: 105 ha maatalousalueita: 2 247 ha metsiä sekä avoimia kankaita ja kalliomaita: 1 489 ha rakennettuja alueita: 341 ha vesialueita: 1 296 ha

Luonnonpiirteet

Artjärven viljelymaisema avautuu Päijät-Hämeen kaakkoiskulmassa Lanskinjoen, Villikkalanjärven, Säyhteen ja Pyhjärven muodostaman vesistökokonaisuuden ympärillä. Alueen rapakivigraniittinen kallioperä on voimakkaasti lohkeillutta, ja maastossa on runsaasti siirtolohkareita. Jokilaaksojen ja rantamaiden maaperä on pääosin savea, mutta peltoaloja reunustavilla seläntiellä on myös lajittumattomia ja karkea-aineksisia maalajeja. Alueen halki kulkee katkeileva pohjois-eteläsuuntainen harjumuodostuma.

Kallioperän murrokseen syntynyt Artjärven Pyhäjärvi on keskisyvyydeltään Suomen toiseksi syvin järvi. Se ulottuu syvimmillään yli 65 metriin. Alueen muut altaat, Villikkalanjärvi ja Säyhtee, ovat Pyhäjärven itäpään tavoin suhteellisen matalia. Villikkalanjärveen laskevat luoteesta sameavetiset Köylinjoki, pohjoisesta Litinjoki ja koillisesta Lanskinjoki. Kanavien yhdistämät Villikkalanjärvi, Säyhtee ja Pyhäjärvi ovat savi- tai mutapohjaisia järviä, joiden rannoilla on runsaasti vesikasvillisuutta. Järvet ovat tärkeitä muuttolintujen levähdyspaikkoja.

Maisema-alue sijaitsee eteläborealisella kasvillisuusvyöhykkeellä. Sen metsämaat ovat havupuuvaltaisia, mutta Koivulehdon purolaaksossa Villikkalanjärven länsirannalla on monipuolista lehtokasvillisuutta. Alueella kasvaa runsaasti vuokkoja. Järvien rannoilla on huomattavia niittyalueita, jotka ovat edelleen laidunkäytössä.

Kulttuuripiirteet

Artjärven viljelysmaiseman alueelta tunnetaan lukuisia muinaisjäännöksiä, jotka ovat ensisijaisesti kivikautisia asuinpaikkoja tai rautakautiseen asutukseen viittaavia puolustusvarustuksia, hautapaikkoja, kulttipaikkoja sekä työ- ja valmistuspaikkoja. Muinaisjäännökset keskittyvät vesistöjen läheisyyteen. Myös alueen asutus ja laajimmat viljelyalueet sijaitsevat järvien tuntumassa. Maisema-alueen kylät ovat muodostuneet jo keskiajalla, ja avoimen asunsa säilyttänyt peltoala on raivattu lähes nykyiselleen 1700-lukuun mennessä. Pyhäjärven koilliskulmassa sijaitseva Suurikylä on ollut historiallisesti alueen merkittävin kyläkeskus.

Maisema-alueen nykyinen asutus sijaitsee peltojen ja metsän saumakohdassa tai pienillä kummuilla viljelysten keskellä. Alueen suurin asutuskeskittymä, Artjärven taajama, on syntynyt järvien välisille kannaksille. Artjärven vuonna 1840 valmistunut puukirkko hallitsee vuosisataista kirkonpaikkaa, jonka ympäristössä on rakennuksia useilta aikakausilta.

Kirkonkylän ohella maisema-alueen asutuskeskittymiä ovat maatalousvoittoiset Ratulan, Hietanan ja Villikkalan kylät. Hietanan pienen ryhmäkylän tilakeskukset sijaitsevat edelleen tiiviinä rykelmänä kylän halki kulkevan keskiaikaisen tielinjan varrella. Alueen maatalojen rakennuskanta on pääasiassa 1900-luvun alkupuolelta ja jälleenrakennuskaudelta. Viljelysten tuntumassa on lukuisia perinnebiotooppeja, joista Rasinmäen metsälaidun on määritelty valtakunnallisesti arvokkaaksi. Alueella on myös maakunnallisesti ja paikallisesti arvokkaita hakoja ja rantaniittyjä.

Maisema-alueella on kaksi 1600-luvulla perustettua kartanoa, komeiden puukujien päässä sijaitsevat Ratula ja Kinttula. Ratulan ulkoasultaan uusklassistinen päärakennus, puisto ja viljelykset muodostavat merkittävän maisema- ja asutushistoriallisen kokonaisuuden, johon kuuluu myös Artjärven kotiseutumuseo. Kartanomaisemaa halkoo 1700-luvulta periytyvän linjauksensa säilyttänyt maantie. Kinttulan kartano sijaitsee Artjärven kirkon eteläpuolella Pyhäjärven pohjoisrannan niemellä. Niemen kärjessä on Artjärven Linnanmäki. Linnanmäen tuntumassa ranta-alueella sijaitsee autioitunut kylätontti.

Villikkalanjärven ja Säyhteen välisellä kapealla kannaksella, Vuorenmäellä, on vuonna 1882 perustetun Artjärven Reservikomppanian (Uudenmaan tarkka-ampujapataljoonan) vanha kasarmipaikka. Paikalla on säilynyt komppanian päällikön asuintalo.

Maisemakuva

Artjärven viljelysmaiseman maisemakuvaa hallitsevat suuret järvet ja niiden ympärillä levittäytyvät savipohjaiset, avarat viljelylaaksot, joiden keskellä kulkee pieniä mutkittelevia jokia ja puroja. Viljelyalueita reunustavat metsäiset moreeni- ja kalliokumpareet. Pyhäjärven itäpäässä maisema muuttuu kallioisemmaksi ja jylhäpiirteisemmäksi. Myös Villikkalan pohjoispuolella on kallioharjanteita, jotka jatkuvat pohjoiseen loiventuen moreenivaltaiseksi metsäselänneksi. Alueen kalliomaasto on lohkeillutta ja särmikästä.

Järvinäkymien, viljelyalueiden ja metsäselänteiden jatkuva vuorottelun ansiosta alueen maisemakuva on vaihteleva ja rikas. Sitä täydentävät sopusointuiset rakennetun kulttuuriympäristön kohteet. Artjärven kirkonkylä on syntynyt järvien välisille harjukumpareille ja se on pysynyt suhteellisen tiiviinä. Viljelylaaksoihin on levinnyt taajamamaista asutusta vain paikoitellen. Savikkoalueiden yhteyteen syntyneet pienemmät kylät ovat avoimine peltoaloineen rakenteeltaan ehyitä. Alueen kaksi kartanoa, Kinttula ja Ratula, ovat rakennusperinnöltään ja pihapiireiltään edustavia maisemakohteita.

Arviointi

Artjärven viljelymaisema ja järvikannas on Eteläisen rantamaan maisemamaakunnalle harvinainen järvimaisemakokonaisuus. Järvien rantasavikoille syntyneet laajat viljelyaukeat ovat säilyneet avoimina, ja alueen asutus on sijoittunut monin paikoin keskiaikaisille kyläpaikoille harjukumpareille ja moreeniselänteille. Maisema-alue on poikkeuksellisen yhtenäinen maaseutumaisemakokonaisuus, jonka arvoa nostavat perinteistä asutusrakennetta myötäilevä rakentaminen, merkittävät kartanokokonaisuudet sekä arvokkaat perinnebiotoopit.

Muinaisjäännösrekisteriin merkityt kohteet: 17 kohdetta

Valtakunnallisesti merkittävät rakennetut kulttuuriympäristöt RKY: Ratulan kartano; Kinttulan kartano

Arvokkaat perinnebiotoopit: Rasinmäki; Savelan koivuhaka; Suurikylän rantaniitty; Kyöstilän laidun; Villikkalanjärven rantaniitty

LTA Luontotyyppipäätökset: Koivulehdon lehmusalue

YSA Yksityismaiden suojelualueet: Kylä-Nikulan luonnonsuojelualue

IBA Kansainvälisesti arvokkaat lintualueet: Artjärven kirkonkylän kosteikot

KAO Arvokkaat kallioalueet: Hiidenkallio–Lehmäkallio; Laukkakallio; Merikallio–Myllykallio

Tiedot haettu 26.5.2015

Artjärven viljelymaisema

Kunta: Orimattila

Maakunta: Päijät-Häme

 Valtakunnallisesti arvokkaiden maisema-alueiden rajausehdotus 2015